

УДК 377.091: 63

ВІТАЛІЙ БАРБІНОВ

ДНЗ «Полтавський центр професійно-технічної освіти»

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ В ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті розглянуто теоретичні засади підготовки кваліфікованих робітників аграрної галузі в професійно-технічних навчальних закладах, запропоновано шляхи оновлення змісту професійно-технічної освіти, наведено структурні компоненти підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі у професійно-технічних навчальних закладах.

***Ключові слова:** професійно-технічний навчальний заклад, кваліфікований робітник, конкурентоспроможність*

Постановка проблеми. Перебудова нашого суспільства на принципово нових соціально-економічних засадах, переорієнтація економіки України на світовий ринок зумовлюють необхідність посилення вимог до професійного навчання майбутніх робітників, їх загальноосвітнього, культурного та фахового рівня. Випускники професійно-технічних закладів освіти повинні бути готові працювати в умовах постійного оновлення техніки і технологій із урахуванням світових тенденцій. Це мають бути підприємливі конкурентоспроможні робітники з високим рівнем професійної компетентності, мобільності, готовності до впровадження нових технологій сільськогосподарського виробництва.

Проте аналіз стану професійної підготовки фахівця до роботи в сучасних умовах дозволяє припустити, що рівень професійної підготовки не зовсім відповідає вимогам, які висуваються до працівників роботодавцями. Більшості з них властива невпевненість у здійсненні професійних дій, низький рівень компетентності щодо застосування сучасних технологій виробництва.

Такі проблеми не можна розв'язувати стандартними підходами та технологіями. Необхідні фахівці, які володіють творчим та професійним мисленням, оперують термінами і поняттями, здатні успішно розв'язувати проблеми аграрної галузі. Все це зумовлює необхідність

проведення фундаментальних досліджень із проблеми підготовки учнів професійно-технічних навчальних закладів до виробничої діяльності.

Вважаємо, що слід звернути особливої уваги насамперед на визначення значимості фахівця у сфері діяльності, умінь і навичок, їх трансформацію у ключові компетенції та створення ефективних напрямів їхнього формування.

Аналіз попередніх досліджень. Аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати, що наукові положення і висновки, які характеризують розвиток професійної підготовки фахівців аграрної галузі, заклали наукові праці видатних діячів науки, керівників освіти, представники вітчизняної суспільної і педагогічної думки. Серед них І. А. Зязюн, Н. Г. Ничкало та ін. Неперервна професійна освіта розглядалась у роботах Ю. К. Бабанського, І. Д. Беха, П. І. Підкасистого, В. В. Рибалка, О. Я. Савченко, Я. В. Цехмістера та ін. Дослідженню проблем університетської освіти присвятили свої наукові праці О. В. Глузман, О. П. Мещанінов. Питання управління системами підготовки кваліфікованих робітників висвітлив І. Л. Лікарчук.

Однак досі не приділялося особливої уваги значенню конкретно-предметних знань фахівців, які виступають першоджерелом для формування всієї професійної компетентності у процесі їх фахової підготовки. Тож **мета статті** – проаналізувати особливості підготовки фахівців аграрного профілю у зв'язку із посиленням вимог світової конкуренції на ринку праці робітничих професій.

Виклад основного матеріалу. Впродовж багатьох років метою профтехосвіти було забезпечення галузей народного господарства кваліфікованими робітничими кадрами. В нинішніх умовах ця мета видозмінюється, суттєво розширюється та поглиблюється і передбачає створення умов для всебічного розвитку особистості, її професійної самореалізації, задоволення потреб у професійних, освітніх послугах, а при необхідності і перекваліфікація на нову професію упродовж усього життя людини.

Ключовим для характеристики ринкової економіки є об'єктивний закон конкуренції, який виражає внутрішньо необхідні, сталі й суттєві зв'язки між суб'єктами ринку праці, які відображають боротьбу за найвигідніші умови виробництва і збуту товарів, послуг, привласнення найбільших прибутків в усіх сферах суспільного відтворення. Однією з форм його реалізації є конкурентна боротьба (конкуренція) між суб'єктами різних видів професійної діяльності. У процесі конкурентної боротьби людина, застосовуючи власні конкурентні переваги, доводить свою конкурентоспроможність. Останнім часом термін «конкурентоспроможність» поширюється на сферу професійно-технічної освіти, і це поняття перетворюється на педагогічну дефініцію. Вона вважається однією з важливих характеристик сучасного кваліфікованого робітника, яку необхідно розвивати шляхом модернізації професійної підготовки фахівців. Робітники, в яких сформовані уміння працювати на новій техніці та використовувати у професійній діяльності інноваційні виробничі технології, мають більші конкурентні переваги порівняно з тими, хто не має подібної професійної підготовки, ймовірність отримати робоче місце в них значно більша.

Проблема модернізації професійної підготовки фахівців – багатоаспектна. Її розв'язання потребує змін у державній політиці, законодавчому забезпеченні, вимагає вдосконалення структури виробничого потенціалу, створення належних організаційних, дидактичних та матеріальних умов для професійного зростання майбутніх фахівців.

Відсутність науково обґрунтованого прогнозу розвитку ринку праці гальмує розробку перспективних планів та державного замовлення на підготовку кваліфікованих робітничих кадрів за професійним спрямуванням. Це негативно позначається на процесі перепрофілювання навчальних закладів із урахуванням потреб ринку праці [4].

Спостерігається відставання змісту професійного навчання від динамічних змін в економіці і регіону, і країни в цілому. Зміст професійно-технічної освіти повинен бути зорієнтованим на сучасні високоінтелектуальні технології, що є характерними для ХХІ століття, на новітні виробничі процеси, інструменти, апарати, устаткування. Зусилля управлінців, фахівців, науковців мають спрямовуватися на оновлення змісту ПТО шляхом:

- упровадження у навчально-виробничий процес науково-технічних досягнень та новітніх технологій;

- розробки державних стандартів робітничих професій з урахуванням динаміки змін на ринку праці;
- розробки та впровадження системи незалежного оцінювання рівня професійної підготовки кваліфікованого робітника;
- розробки та впровадження державного переліку професій із підготовки кваліфікованих робітників у ПТНЗ з урахуванням потреб ринку праці;
- забезпечення випуску підручників, навчальних посібників для цільового забезпечення ПТО;
- удосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників та працівників, які беруть участь в організації професійного навчання;
- забезпечення обов'язкового стажування на виробництві;
- створення загальнодержавного нормативного науково-методичного супроводу діяльності ПТНЗ;
- упровадження різних форм ПТО з урахуванням інноваційного розвитку галузей економіки для здобуття громадянами відповідних знань, умінь і навичок упродовж життя, в тому числі навчання на виробництві.

Зрозуміло, що реалізація цих завдань буде можливою лише за умови творчої взаємодії науки і практики, наукових установ та навчальних закладів, інженерно-педагогічних працівників і роботодавців. Адже наука без практики, як і практика без науки – мертва [2].

Аналіз теоретичних джерел та педагогічної практики закладів професійно-технічної освіти довів, що структурно методика підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрної галузі у професійно-технічних навчальних закладах розглядається як низка взаємопов'язаних та взаємозалежних компонентів, до яких належать:

- принципи, об'єктивні закони та закономірності педагогічної діяльності що впливають на формування професійного інтересу майбутніх аграріїв;
- основна мета та конкретні цілі (навчальні, розвивальні, виховні), що спрямовані на досягнення поставленої мети;
- зміст професійно-технічної освіти як основний чинник формування професійного інтересу та вмінь і навичок майбутніх кваліфікованих робітників аграрного профілю;
- засоби навчально-виробничого процесу, за допомогою яких реалізується зміст професійно-технічної освіти;
- форма організації навчально-виробничої діяльності як процесуальної основи підготовки висококваліфікованих робітників аграрної галузі; – методи, прийоми, педагогічні технології реалізації поставленої цілі;
- форми та засоби контролю за реалізацією мети або досягненням конкретних цілей [1].

Навчально-методичними документами, в яких відображено зміст професійної підготовки кваліфікованих робітників аграрного профілю в ПТНЗ, є низка планів та інших документів організаційного характеру: робочі навчальні плани за досліджуваною професією для певного ступеня професійно-технічної освіти; робочі навчальні програми з навчальних предметів та професійно-практичної підготовки, що передбачені робочими навчальними планами; поурочно-тематичні плани з навчальних предметів; перелік навчально-виробничих робіт із професії на семестр чи курс навчання; плани виробничого навчання навчальних груп на місяць; плани навчально-виробничої діяльності на півріччя; плани занять (уроків); розклад занять. Зміст освіти з підготовки у професійно-технічних навчальних закладах кваліфікованих робітників аграрного профілю базується на Законі України «Про освіту», Законі України «Про професійно-технічну освіту», державних стандартах професійної освіти, інших актах законодавства України з питань освіти [3].

Концепція дослідження тенденцій професійної підготовки фахівців аграрної галузі ґрунтується на засадах системного, діяльнісного, акмеологічного, андрагогічного, соціально-гуманістичного та особистісно-орієнтованого підходів. Така система повинна розглядатись із позиції концепції неперервної професійної освіти, особистісно-орієнтованої освіти і реалізуватись на основі особистісно-орієнтованого і діяльнісного підходів.

При підготовці кваліфікованих робітників із металообробки слід враховувати новітні технології, які виводять на більш якісний рівень виготовлені деталі й готові продукти з використанням надійного контролю технологічного процесу. Ще один із сучасних чинників, що впливає на ефективну підготовку кваліфікованого робітника аграрної галузі – формування його комплексної системи професійних та особистісних характеристик, що включає професійні знання, вміння та навички, професійні та особистісні якості фахівця, необхідні для здійснення професійної діяльності. Серед цих якостей найважливішими нині є такі як сміливість у прийнятті рішень, комунікаційні здібності, цілеспрямованість, здатність до сприйняття нового, конструктивно-критичне та нестандартне мислення. Зазначені якості створюють той потенціал особистості, що забезпечує їй відносно стабільну роботу в умовах постійних технологічних змін, здатність вчитися протягом життя та набувати нові компетентності. Зміст професійної підготовки кваліфікованих робітників механізаторського і аграрного профілю визначається державним стандартом і має забезпечити появу конкурентоспроможних робітників, які будуть здатними мобільно реагувати на зміну ринку праці. Ось чому у змісті професійної підготовки слід передбачити базові міцні знання, уміння і навички політехнічного, загальноосвітнього, інтелектуального та професійного навчання.

Сучасне виробництво у зв'язку з постійним впровадженням новітніх технологій вимагає від працівника вміння працювати в колективі. Тому в змісті професійної підготовки кваліфікованих робітників аграрної галузі слід передбачити формування комунікативних та інших компетенцій, необхідних для роботи в аграрній галузі. Компетентність кваліфікованого робітника передбачає оволодіння провідними компетенціями (професійними, ключовими або загальними чи базовими). Поняття компетенції і навичку включають знання та розуміння, знання як діяти, знання як бути, сполучення характеристик, що відносяться до знань та їх використання, навичкам та відповідальності [5].

Звичайно, без тісної, всебічної взаємодії з широким колом соціальних партнерів неможливе створення єдиної інноваційної системи професійного навчання учнів, адаптованого до динаміки розвитку сучасного виробництва. Налагодження співпраці з потенційними роботодавцями по створенню основи соціального партнерства як форми регіонального та місцевого співробітництва є ключовим завданням професійно-технічної освіти України. Тож розуміння тісної взаємозалежності між ланками ПТНЗ та виробництвами спонукає педагогічні колективи до пошуку шляхів соціального партнерства. Адже у постійному професійному пошуку вивчається попит роботодавців, новітні технології праці та організація роботи для того, щоб забезпечити саме для них необхідний рівень підготовки робітників.

Висновок. Основна мета професійно-технічного навчального закладу – підготувати до професійної діяльності компетентного конкурентоспроможного на ринку праці кваліфікованого робітника, готового до неперервного професійного зростання, здатного оволодіти новітні та сучасні технології. Ось чому створення теоретичних та методичних засад підготовки майбутніх кваліфікованих робітників є проблемою актуальною.

Список використаних джерел

1. Концепція розвитку професійно-технічної (професійної) освіти: затв. . МОН України, АПН України 5 лип. 2004 р. // Професійно-технічна освіта. - 2004. - №3. - С. 3-5.
2. Кудикіна Н.В. Якість професійно-технічної освіти як наукова категорія / Н.В. Кудикіна // Модернізація освіти: пошуки, проблеми, перспективи: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (Массандра, 28-31 трав. 2007 р.). - К: ІПТО, 2007. - С. 110-111.
3. Луговий В. І. Компетентності і компетенції: Поняттєво-термінологічний дискурс / В. І. Луговий // Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології. – К.: Гнозис, 2009. – 630 с.
4. Методичні рекомендації щодо розроблення Державного стандарту професійно-технічної освіти України з конкретної професії (затверджені наказом МОНмолодьспорту України № 522 від 26.04.2012 р.).
5. Ничкало Н. Г. Професійно-технічній освіті – державну політику та науково-педагогічне забезпечення / Н.Г. Ничкало // Нові технології навчання : наук.-метод. зб.– Вип. 15. – К. : ІСДО, 1995. – С. 9–18.

Стаття надійшла до редакції 12.03.2015 р.

БАРБИНОВ В.

ГУЗ «Полтавський центр професійно-технічного освіти», Україна

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПОДГОТОВКИ КВАЛИФИЦИРОВАННЫХ РАБОЧИХ АГРАРНОЙ ОТРАСЛИ В ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ТЕХНИЧЕСКИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ

В статье рассмотрены теоретические основы подготовки квалифицированных рабочих аграрной отрасли в профессионально-технических учебных заведениях, предложены пути обновления содержания профессионально-технического образования, приведены структурные компоненты подготовки будущих квалифицированных рабочих аграрной отрасли в профессионально-технических учебных заведениях.

Ключевые слова: профессионально-техническое учебное заведение, квалифицированный рабочий, конкурентоспособность

BARINOV V.

State educational institution "Poltava centre of professional and technical education", Ukraine

THEORETICAL BASES OF PREPARING QUALIFIED WORKERS OF THE AGRICULTURAL SECTOR IN : PROFESSIONAL AND TECHNICAL EDUCATIONAL INSTITUTION

The article considers the theoretical basis of preparation of qualified workers in the agricultural sector in professional and technical education, ways to update the content of vocational education, shows the structural components of the training of future skilled workers in the agricultural sector in vocational educational institutions.

Key words: professional and technical educational institution, qualified worker, competitive